

Semmiesetre sem jelenthet e határozat számunkra akár büntető-politikai, akár kulturális vezérelvet. Éppen a halálbüntetés kérdésében minden nemzetnek saját lelkiismeretével kell számot vetni. Sine ira et studio kell a kérdéssel szembeállnunk, menten épp úgy a szentimentalizmus érzelgéseitől, mint a bosszuvágy szenvedélyes fellobbanásaitól. Hogy a német jogászoknak erősen naczionalista izü gyülekezete az abszolutisztikus presszió nyomása alatt miként döntött, az nem zavarhatja a higgadt megfontolást, amelyet a magyar törvényhozónak büntető-kódexünk újjáalakításakor ebben a kérdésben tanusítani kell.

A DIKTATURÁK BÉKÉJE

A háborútól a békéig c. kötetből Bp. 1938.

Viktória. (Világkép Könyvtár 10.sz.)

"Azoknak, akik elég esztelenül azt mondják, hogy az emberiség ne haladjon. Isten azzal felel, hogy megremegetteti alattuk a földet." Victor Hugo e szavai, amellyekkel 1850-ben a tanításnak szabadságáért tartott parlamenti beszédét befejezte, költői formában hirdetik a történelemnek ősi tanulságát, hogy Torquemada elől mindig Robespierre-hez menekülnek az emberek. Voltak már gondolatáramlatok, amelyeket nyomtalanul nyelt el a feledés, de kevés akadt, amelyet az üldözés propagandája ne segített volna diadalra. Semmivel sem adja az uralkodó politikai hatalom gyengeségének szembeszökőbb bizonyítékát, mint ha erőszakkal próbál a neki nem rokonszenves gondolatok terjedésének gátat vetni. Akármily korlátoltak, vagy csökönyösen elvakultak is az európai diktaturák urai, szinte elképzelhetetlen, hogy erről az elemi igazságról ne volna tudomásuk. Rövidlátásuknak egyedüli magyarázata, hogy államférfiui mesterségüknek csupán percmberkéi, akik nem törődnek sem a maguk, sem országuk jövőjével, hanem a Lorenzo Magnifico életbölcsészetének hódolnak:

"Kik nem vigak, meglakolnak,
Bármilyen szép az ifjuság is,
Mit tudod, mit hoz a holnap?"

Vigan folyik tehát a diktaturák dáridója, vigan építik az égis a gazdasági válaszfalakat, vigan hirdetik az öncélúságot, vigan vetnek börtönbe embereket, eszméket és vig katonamarsokkal készülnek a diktaturák utolsó, öngyilkos menedékére: a háborúra.

Történelmi tapasztalat szerint forradalmakból, veszített háborúkból született már alkotmányos demokrácia, de soha nem volt még diktátor, aki ne hirdette volna, hogy uralma csak átmenet az alkotmányosság helyreállítására, s egyik sem bizonyult még oly hosszúéletűnek, hogy hirdetett programját valóra váltsa. Noha minden diktatura szükségszerűen háboruba vagy polgárháboruba torkoll, haszonélvezői vagy monomániákusai sohasem hajlandók a történelemnek szibillai könyveibe pillantani. Any-

nyira nem államférfiak, hogy a gouverner c'est prévoir /a kormányzás az előrelátásban áll) szabályából még saját sorsukat se látják előre.

Súlyosabb beszámítás alá esik, ha ugyanebben a fogatékosságban a demokráciák államférfiai szenvednek, ha Ramsay Mac Donald a maga anyagi naivságában, amelyért Gaál Franci vagy Dolly Haas is megirigyelhetné. Mussolinivel és Hitlerrel óhajtott szövetséget kötni az európai béke biztosítására. Nem mint ha ezek az urak háborút akarnának, hisz ők csak öncélú nemzeti egységre törekszenek. De a háborút soha, senki se "akarja", hanem csupán megteremti az okokat és föltételeket, amelyekből a végzet szikrája kilobbanthatja a pokol tűzét. Megteremti a nemzeti önhittség fölfokozásával, az erőszak hitének legyezgetésével, a militarista gondolatnak terjesztésével, a nemzetközi pacifizmus eltiprásával, a bírálatnak bilincsbevetésével, az ellenvéleményt nem tűrő fegyellemmel, a befejezett tényeknek vi, clam vel precario megteremtésével, szóval a diktatúráknak összes tartozékaival, amelyeknek mivoltát ma Európának a Rajnától keletre és az Alpesektől délre eső része saját bőrén tapasztalja. Minden diktátor nap-nap után áradozik a békeszeretetről, az egyik tízéves békét akar, a másik örök békét hirdet, de mialatt mindegyik a másiktól várja a lefegyverzést, eszeveszett verseny folyik, hogy ki előzze meg a többi a fegyverek és mérges gázok gyártásában, vagy a nemzeti jelszavakba burkolt háborus uszításban.

Ezekkel a békeprófétákkal akarta (1933.IV.16.) MacDonald biztosítani a világbékét? Állítólag az angol miniszterelnök járatos volt a bibliában, tehát emlékeznie kellett Jeremiás próféta szavaira (XIV.13.): "Imé, a Próféták mondják nékik: Fegyvert nem láttok, éhség nem leszen rajtatok, hanem állhatalos békességet adok néktek itt e helyen! És mondá az Ur nékem: Hazugságot prófétálnak a Próféták az én nevemben: nem küldöttem őket és nem parancsoltam nékik hazuglátást és jövendölést; hijábavaló dolgot és az ő sziveknek csalárdságát jövendölik néktek". Nacionalista diktatúrák, még ha komolyan akarnák, se lehetnek a béke zálogai, mert a megszervezett erőszak, amelyen létük alapszik, és a nemzeti önzés, amellyel a diktátorok saját hatalmi önzésüket leplezik, állandó kihívást jelentenek a

velük ellentétben álló nemzetekkel szemben. Ha a diktátorok valóban békére törekednének, szándékuk becsületességét azzal kellene bizonyítaniok, hogy leszerelik, ha nem is a hadseregüket, hanem a militarista szellemet, a harcias gondolkodást és nevelést, amely sokkal komolyabb forrása a háborus veszedelemnek, mint a municióhalmozás, vagy a hadihajók nagy tonnatartalma.

Senki sem kételkedhetik az angol vagy a francia nép békeszeretetének őszinteségében. Ez a békeszeretet azonban, sajnos, kissé megkésett. Amikor a világháború katasztrófájának tüzeiben a legyőzött államok fiatal demokrációja fönixmadárként megszületett, senki sem sietett támogatására. Sőt ellenkezőleg, a győztes hatalmak, a bolsevizmus iránt érzett páni rettegésükben és attól a primitív hittől fűtve, hogy a fasiszta diktatúra a bolsevizmusnak szuverén orvossága, mindent elkövettek, hogy a fiatal demokráciák föl ne cserepedhessenek. Kivéve az Anschluss-veszély elhárítása miatt (mint utóbb kiderült nem sok eredménnyel) dédelgetett Ausztriát, a győztes kapitalista nagyhatalmak hathatós segédkezet nyújtottak a reakciónak, lekicsinyelték és kigunyolták az erőtlenség demokráciák vergődését a békeszerződésekből származó gazdasági katasztrófában, sőt nehezen palástolt örömmel szemlélték a militarizálódást, amely a "jobbrafordulással" együttjárt. Most pedig, amikor észbekapnak s érzik, hogy a diktatúrák bármely pillanatban lángba boríthatják Európát, amely lángokból pusztulásnál, anarchiánál vagy káosznál egyéb aligha születhetik, a diktatúrákkal akarnák megkötni azt a békeszövetséget, amelyet a versaillesi bölcsek a demokráciákkal megkötni elmulasztottak.

Egyszerű matematikai igazság, hogy összeadni csak egyenműeket lehet. Ha MacDonald jelszava, amelynek formáját nyilván szocialista emlékeiből merítette: "Világ diktátorai egyesüljete!" - eredményes lehetne is, a nacionalista diktatúrák internacionáléjából a demokráciák mégis hiába próbálnák a békének fából vaskarikáját összekovácsolni. Amikor Ferenc császár, Sándor cár és Frigyes Vilmos a keresztény fejedelmekkel - akik közül csak a Pápa és az angol régens maradt ki - a Szent Szövetséget megkötötték, ebben a reakciós szakszervezetben volt logika, bár a népek végül a juliusi forradalommal és 1848-al válaszoltak is a fejedelmek "békéjét" biztosító koalícióra.

Ellenben a diktaturák és a demokráciák békeszövetkezése époly fogalmi képtelenség, mint az ecet és az olaj összekeverése és ha féltucat diktátort sikerülne is a békekonferencia asztalához ültetni, ezzel a háborus veszedelem époly kevéssé háriható el, mint ahogy részeg emberekkel nem lehet az alkoholizmus leküzdésében, vagy eunuchokkal a népszaporodás előmozdításában eredményes megállapodásra jutni.

Nem mintha a diktátor vérengző ember volna. Állítólag az egyik vegetáriánus és bornemissza, sőt Mussolini vagy Pilsudski, marcona külsejük ellenére, gyermekekkel játszani szerető, szelid egyéniségek. Nem is bennük van a hiba, hanem a kormányforma rendszerében. Semmilyen diktatura, de legkevésbé a nacionalista diktatura nem lehet békeszerető. "Gegen Demokraten helfen nur Soldaten" - énekelték a 48-as forradalom leverése után és az erőszakra alapított állami "rend" fönntartásához elengedhetetlen militarizmusnak a háboru épogy funkciós szükségszerűsége, mint az életnek a vérkeringés. Minthogy pedig a beteges hiúságig fölfokozott nacionalista önérzet az egyetlen "szellemi" élvezet, amellyel a militarista diktatura rabszolgatömegeit egyéb életörömök hiányaiért kárpótolhatja, a fölhuzott kakasu puska néhanapján a diktátor akarata ellenére is elsül, ha az egyik államfenségnek "szent önzése" vagy szinboluma a másikéval kerül összeütközésbe.

Csak egészen gyermekded lekületü ujságolvasók merithettek tehát békeerényt Mussolini és MacDonald szeretkezéséből. Csupán az európai helyzetnek kétségbeesését palástoló fontoskodó nagyképűség bizakodhatik abban, hogy az angol miniszterelnök személyes bájainak sikerülhet a Vezért a béke lovagjává varázsolni, hogy Göring és Balbo derüs találkozása biztosítja a világ nyugalmát, hogy eltűnik a háborus veszély, ha MacDonald és Herriot egy hajón utaznak Roosevelthez week-endezni, hogy a nagyhatalmak istenbékéjét siker koronázza, ha (1933!) Dolífuss megjelenik a Pápánál és Papen kijelenti, hogy Mussolini nagy államférfiu. Kiirthatatlan bálványimádatukban a jámbor alattvalók, akik a közvéleménygyárosoktól napi tíz fillérért nemcsak meggyőződést és szórakozást, hanem még optimizmust is vásárolnak, valóban elhiszik, hogy ha MacDonald barátságos beszélgetést folytat Hitlerrel és a Ducével, vagy rámosolyog

Daladier-ra és Paul-Boncour-ra akkor revideálják a békeszerződéseket és a diktaturák viharfelhői szép csendesen eloszlanak az égbolton. Csak gondolat-tunya nyárspolgárok nem veszik észre, hogy a fasiszta parancsuralom, amelyet nem ok nélkül kereszteltek a profitaritátus diktaturájának s amely a főakadálya annak, hogy a világ sorsa jobbra forduljon, politikai dicshimnuszokkal és államférfiu sakkfigurák husvéti utazgatósaival el nem tüntethető.

Szinte azt kell hinnünk, hogy a nácivallás a maga elvakultságában őszintébb és becsületesebb, mint a vele paktáló demokráciák. Ha Jünger, a mozgalom egyik szellemi vezére azt írja, hogy a nacionalizmusnak atyja a háboru, eszménye a hatalmas gyárrá változtatott állam, amely futószalagon termeli a hadseregeket, ez legalább világos és érthető beszéd. Ha ellenben demokrata államférfiak Deák Ferencnek arról az elemi bölcsességéről sem hajlandók tudomást venni, amellyel vonakodott az abszolutista Ausztriával a kiegyezést megkötni, míg az alkotmányos államformát nem ölt, akkor nem tudjuk, hogy bölcsességükben vagy őszintességükben kételkedjünk-e. Igaz, hogy minden népnek saját erejéből és saját kárán kell kigyógyulnia a sovinszta pszichózisból, amelyben a diktatura gyökeredzik, de annyit legalább elvárhatnánk a demokráciák vezető politikusaitól, hogy ne kerteljenek, hanem ahelyett, hogy gazdasági egyezményekről, revizióról és békepaktumokról fecsegének, akadjon köztük, aki nyiltan és őszintén rámutat, hogy a nacionalista diktaturák pusztá léte a legfőbb, sőt egyetlen akadálya a népek megértésének, boldogulásának és békéjének.

Száz éve annak, hogy Anastasius Grün megírta az "öt husvét"-ot, amelynek legendájában Jézus leszáll az olajfák hegyére, hogy meglássa, mi lett Zion büszke várából. Amikor ötödször száll alá, már örök béke honol a földön, virágoskertté vált a Golgota, amelyben boldogan játszó gyermekek ásás közben szokatlan alaku vasdarabra akadnak. Megmutatják szüleiknek s a falu véneinek, de senki sem ismer rá - a kardra, amelyet apjuk ekévé formált, hogy jobban szánthassa az élet termőföldjét. Ugyilátszik, nemcsak az Ember Fiát, de az emberiséget is előbb újból keresztre kell feszíteni, hogy valamikor, a távol jövő ködében ne ismerje többé a kardot s így megérje a föltámadást.